

Bokanmälningar

Klas Fregert och Lars Jonung:

Makroekonomi. Teori, politik och institutioner

Studentlitteratur 2003, s 551

En ny fräsch lärobok i makroekonomi skriven på svenska har kommit ut och utmanar alla engelskspråkiga konkurrenter. Det händer sällan. Jag erinrar mig bara fyra tidigare sådana försök under de sista trettio åren. De misslyckades av olika anledningar. Ett viktigt argument för att välja läroböcker på engelska är att studenter lär sig den internationella vetenskapliga terminologin. Den behövs när studenter, som väljer att läsa vidare i nationalekonomi, på egen hand ska läsa in sig på litteratur för att skriva sina examensarbeten. Men Fregerts och Jonungs lärobok riktar sig till nybörjarna på det första 20-poängsblocket i grundutbildningen i nationalekonomi vid landets alla universitet och högskolor. Den stora majoriteten av dessa studenter fördjupar sig inte i nationalekonomi. På denna marknad kan svenska läroböcker därför ha en konkurrensfördel.

I det första 20-poängsblockets kurs i makroekonomi har i Sverige rent allmänt använts amerikanska läroböcker som förutom ren teori innehåller omfattande beskrivningar av amerikanska institutioner och som exemplifierar med amerikanska data och erfarenheter av ekonomiska problem och politik. Den amerikanska huvudboken har därför ofta kompletterats med artiklar eller böcker som beskriver den svenska riksbanken, ger svenska data och illustrerar problem kring tillväxt och stabilisering hämtade från vår

egen ekonomiska historia. Litteraturlistorna blir därför lätt mycket omfattande. I Fregerts och Jonungs bok är detta svenska material direkt integrerat i lärobokstexten vilket är en klar fördel i sig. Boken har således blivit en svensk lärobok även i detta avseende.

Fregerts och Jonungs bok ger en djup historisk bakgrund. Texterna om makroteorins historia alltifrån Keynes till nuläget liksom kapitlet om de internationella växelkursystemens utveckling med början i 1800-talets guldmyntfot är generella. Men stabiliseringspolitikens historia skildras utifrån svensk horisont och i texter som berör makroteorins historia lyfts svenska ekonomer och deras insatser fram vid sidan av de internationellt stora makroekonomernas. En avigsida med ett nationellt perspektiv kan vara att studenter som inte lyckas förstå att den allmängiltiga teorin exemplifieras med svenska data och händelser kan få för sig att de läst en kurs i *svensk* makroekonomi och att den kunskap de fått inte kan appliceras på andra länder. Men sådana missförstånd ska ju korrigeras i undervisningen. Sammanfattningsvis har en svensk lärobok på en nybörjarkurs klara komparativa fördelar förutsatt att den också kan mäta sig i kvalitet med de bästa utländska läroböckerna. Den svenska läroboken får inte ligga bakom den internationella läroboksfronten så att den upplevs som förlegad i förhållande till makroteorins

utveckling. Teorigenomgången skall vara pedagogisk och klar.

Fregerts och Jonungs makrobok har i fysisk mening, med sina fyra delar och tjugotåta kapitel, samma tyngd som de utländska konkurrenterna. Som eventuell sängkamrat på kvällen bör den därför behandlas försiktigt. Första delen i boken inleds med ett förredömligt enkelt och effektivt skrivet kapitel om modeller, data och statistiska metoder och hur dessa utnyttjas tillsammans i makroekonomers sökande efter empirisk kunskap. Sedan kommer det obligatoriska kapitlet om nationalräkenskaper som här kompletteras med ytterligare ett om finansräkenskaper. Efter ett deskriptivt kapitel om arbetslöshet och inflation, stabiliseringspolitikens viktigaste målvariabler, följer ett kapitel om makroteoriens historia. Det senare är alltför djupgående för att noviser i ämnet ska kunna få ut något. Makroteoriens terminologi som används i kapitlet är ännu inte presenterad i boken och en formulering som att "marknadsekonomin inte har tillräckliga självläkande krafter" kan en nybörjarstudent uppfatta som – försiktigt formulerat - "diffus". Studenter bör nog läsa detta kapitel senare under kursen – då får de den överblick över den makroteoretiska utvecklingen som författarna tänkt sig.

Ekonomi på *lång* sikt behandlas ofta före *kort* sikt i moderna makroläroböcker. Så gör även Fregert och Jonung. Den andra delen inleds med ett kapitel om tillväxtteori, där även Solow-modellen presenteras i ekvationer och diagram, vilket följs upp med ett empiriskt kapitel om svensk tillväxt. Det första kapitlet i denna del är det tekniskt svåraste kapitlet i boken, men i text och i appendices förklaras och visas de matematiska operationerna. En pedagogisk miss i diagrammen över Solow-modellen är att de båda horisontellt kopplade diagrammen, som illustrerar jämvikt respektive anpassning till jämvikt, inte blivit skalanpassade. I text och figurer borde dessutom *nödvändiga* investeringar respektive *faktiska* investeringar per capita och symboler för dessa konsekvent hållas isär, så att det blir helt klart att det bara är i

långsiktig jämvikt de är lika med varandra. Två kapitel om arbetsmarknaden följer därefter; det första teoretiskt och det andra empiriskt. Långsiktig jämvikt på arbetsmarknaden definieras. Den andra delen avslutas med ett kapitel om pengar och därefter ett om kvantitetsteori och köpkraftsteori som bestämmande för långsiktig jämvikt i prinsnivå och växelkurser.

Det finns många intressanta anknytningar till svensk ekonomisk historia och teoriutveckling i denna del exempelvis Erik Lundbergs Horndalseffekt, historien om hur Riksbanken, världens äldsta centralbank, skapades, den excentriske uppsalaprofessorn Christiernins avancerade analys på 1700-talet av sambandet mellan växelkurs och penningmängd långt före andra ekonomer och Gustav Cassel med sin köpkraftsteori.

I den tredje delen är tidsperspektivet således kortsiktigt och medelfristigt. Författarna väljer att först presentera den enkla "45-gradersdiagrammodellen" för en sluten ekonomi med prisstelhet, välkänd för åtminstone alla äldre generationer av nationalekonomistudenter. I den inför de även Mundell-Fleming-modellen för en öppen ekonomi med hjälp av ett antal kompletterande diagram. Därefter övergår de till en medelfristig analys i ett aggregerat efterfråge- och utbudsdigram (AD-AS-modellen) med viss variabilitet i prinsnivån. I flera moderna läroböcker hoppar man över analysen i 45-gradersdiagrammet. Det som kommer ut i det kortsiktiga perspektivet med prisstelhet illustreras i stället relativt snabbt som ett specialfall i ett AD-AS-diagram med en horisontell utbudskurva. Den inbesparade tiden i den fasta tidsramen kan utnyttjas till fördjupningar. Fregert och Jonung försvarar antagligen den extra tidsinsatsen med att det är möjligt att grafiskt hålla isär autonom förändring och inducerad effekt i ett 45-gradersdiagram men inte i ett AD-AS-diagram och att den distinktionen är viktig i konjunkturmodellen. I den senare inför författarna de båda begreppen *impuls* för autonom störning och *spridning* för överföringsmekanismen som

ger de inducerade effekterna. Författarna har lånat dem från den store norske ekonomen Ragnar Frisch (1895-1973) och de lanserar detta som en av bokens nyheter. Frisch var en stor begreppsinnovatör på alla områden där han gjorde banbrytande insatser. Men hans begrepp har fallit i glömska, eftersom hans verk kom ut på norska och jag tror inte att Fregert och Jonung kommer att lyckas i sitt vällovliga försök med en nyintroduktion. De använder inte själva konsekvent dessa begrepp utan växlar i stället till begrepp som störning och transmissionsmekanism som används i annan litteratur.

Däremot använder inte författarna begreppet chock. Den moderna makroteorin med framåtriktade förväntningar har behov av ett begrepp som uttrycker överraskande (oförväntad) störning. En innebörd i ordet chock, som finns exempelvis i det allmänt använda ordet prishock, är just precis detta att förändringen (i priset) är överraskande. Ett ord som chock kommer naturligtvis att dela problemet med mångtydighet i det nationella språket med många andra ord som också är avgränsat definierade begrepp i den nationella nationalekonomiska vokabulären. Så är det ju bara. Ragnar Frisch använde ibland den klassiska metoden då han bildade begrepp som *pari passu* och *ultra passum* på latin när han skrev sitt banbrytande arbete i produktionsteori på det norska språket. Duktiga nordiska studenter tog med sig kunska-perna till USA, men anglicifierade terminologin. Men att bara tala om störningar skulle vara direkt olämpligt i slutet av del 3 när de mekaniska keynesianska modellerna byggs på med en förväntningsutvidgad Phillipsekvationen. Då är det viktigt att skilja mellan förväntade och icke förväntade störningar. Personligen använder jag, i brist på annat, begreppet chock för att beskriva de senare.

I slutet av del tre kompletteras de statiska makromodellerna med dynamiska teorier för förväntningsbildningen, som började utvecklas i slutet av 1960-talet. Tillsammans med empiriska erfarenheter från 1970-talet och framåt har denna teoriutveckling vänt

upp och ned på ekonomernas uppfattningar om vilka stabiliseringspolitiska mål och medel som är bäst. Varför det är så förklaras klart och koncist i det första kapitlet i den fjärde och sista delen. Tidsinkonsistensproblemet och förskjutningen från diskretionär stabiliseringspolitik till regler (eller normer) får sin teoretiska förklaring. Vilket ekonomiskt politiskt genomslag dessa nya teorier haft demonstreras i nästa kapitel med titeln "Stabiliseringspolitiken i Sverige – institutioner, mål och medel". Riksbankslagen som ger riksbanken mycket större oberoende och budgetlagen som ökar möjligheterna till kontroll över statsutgifternas utveckling är exempel på sådana institutionella förändringar, som kom under 1990-talet. Målet för Riksbanken i den nya riksbankslagen, vilket är att upprätthålla ett fast penningvärde, har fått en djupare belysning i det tidigare teoretiska kapitlet där olika penningpolitiska normer diskuteras. Exempelvis jämförs där ett renodlat prisnivåmål med målet att stabilisera nominell BNP. Taylorregeln nämns i det sista fallet men den "operationaliseras" inte så att man kan se dess implikationer för centralbankernas räntestyrning. Det är nog också att gå för långt på en nybörjarkurs.

De båda kapitlen om de internationella växelkurssystemen och den svenska stabiliseringspolitiken som följer därefter är som tidigare nämnts också en historisk exposé över utvecklingen från 1870-talet till nuläget av växelkursarrangemang och stabiliseringspolitik, illustrerade med tidsserier över centrala makroekonomiska variabler. I slutet av det sistnämnda kapitlet beskrivs den svenska stabiliseringspolitiken de sista trettio åren i en sk inlärningsmodell. I korthet innebär den att misslyckade stabiliseringspolitiska åtgärder som sätts in mot olika utländska och inhemska störningar och chocker leder till att nya stabiliseringspolitiska åtgärder prövas. Men kan man verkligen se de politiska beslutsfattarnas övergång från diskretionär politik till förmån för normer och institutionella förändringar bara som ett resultat av en *mekanisk* inlärningsprocess - är det inte

så förenklat att det kan ge en falsk bild av hur det faktiskt går till? Visst har väl ekonomerna och deras teorier haft en aktiv roll när ny politik har valts?

Vi får aldrig full kunskap. Med avslutningen "Nya lärdomar av morgondagens kris" i inläringsschemat visar författarna att de förväntar sig en fortsatt inlärningsprocess. Vi vet inte vilka nya typer av chocker som kan inträffa och om dagens institutioner och stabiliseringspolitik kan klara av dem. De båda avslutande kapitlen i boken handlar om finansiella kriser och den teknologiska revolutionen på de finansiella marknaderna. Där skriver författarna i det sista kapitlet att en återreglering av världens finansiella marknader kan uppstå i en internationell finansiell kris som leder till arbetslöshet och stagnation. Det är säkert riktigt och det väcker till liv det historiska skräckscenariot från 1929 med stor depression, politisk extremism och krig i slutändan. Hösten 1987 kom den första finansiella krisen efter avregleringarna med ett kraftigt fall i börskurserna som spred sig från land till land. Efter mindre än ett halvår hade kurserna stigit igen och ingenting hände med den reala ekonomin. Men flera svenska och internationella ekonomer hann ändå mycket snabbt ut med artiklar där parallellerna mellan 1987 och det ekonomiska världsläget 1929 lyftes fram och skräckbilden målades upp. I stället för allmän diskussion kunde det vara intressantare om Fregert och Jonung ställer och försöker besvara den konkreta frågan om den långa inlärningsprocessen från 1929 inneburit ökade kunskaper om hur reala effekter av en finansiell kris av 1929-typ undviks.

I slutkapitlet heter ett avsnitt "Inflationen i framtiden". Där diskuteras faran för att låg-inflationspolitiken ska misslyckas genom att inflationen stiger. Men det finns ju i dag även

en oro för att nominella räntor kan pressas ned mot noll och därmed sätta traditionell penningpolitik ur funktion samtidigt som priserna faller. Den japanska utvecklingen under den sista tioårsperioden har givit en illustration till vad det innebär att hamna i Keynes "likviditetsfälla" vid nominella räntor så nära noll man kan komma och deflation. Det är ett annat konkret exempel på ett intressant problem att diskutera med den ekonomiska teorin och erfarenheten som det fasta bollplanket.

Det slutliga omdömet blir mycket positivt. Fregerts och Jonungs makrobok ligger på den internationella läroboksfrenten som beskrevs inledningsvis. Framställningen är balanserad, klar och pedagogisk. Boken har många figurer och tabeller där svenska och internationella statistiska data presenteras. Faktarutor för ekonomporträtt eller andra utvecklingar från huvudtexten är också insprängda. Enklare matematiska och statistiska operationer är beskrivna i appendices och huvudtext. Person- och sakregister finns. Manuskriptet är ordentligt tvättat från korrekturfel och andra små förgärliga missar – några blir alltid kvar. Många av de personer som avtackas i förordet har troligen gjort en oegennyttig insats där. Som redan sagts är bokens komparativa fördel att svenska institutioner, data och stabiliseringspolitiska erfarenheter finns med och integrerade i kurshuvudbokens text och inte som artiklar eller böcker på kurslistan vid sidan av huvudboken. Min prognos är att Fregerts och Jonungs lärobok kommer att finnas i kurslistor i det första 20-poängsblocket vid många svenska universitet och högskolor.

Yngve Andersson

Universitetslektor, Uppsala universitet